

II. ÜNİTE: KÜLTÜR VE MİRAS DERS NOTLARI

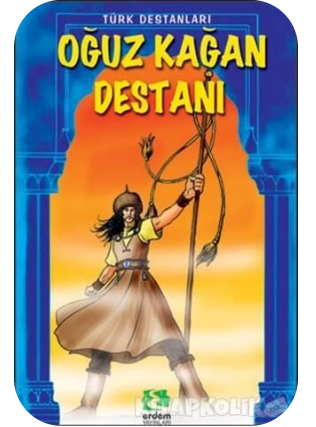
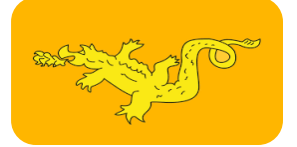
TÜRKLERİN ANAYURDU ORTA ASYA

- Türklerin ilk anayurdu **Orta Asya** yani **Türkistan**'dır.
- Türkistan **Türklerin yaşadığı ülke** anlamına gelmektedir.
- Türkler, doğuda Kingan Dağları, batıda Hazar Denizi, güneyde Hindukuş Dağları ve Karanlık Dağları, kuzeyde ise Altay Dağları ve Sibiry'a kadar uzanan coğrafi alanda devletler kurarak yaşamıştır.
- Orta Asya **sert karasal iklimin** yaşandığı, geniş **bozkırların** olduğu bir coğrafyadır.
- Coğrafi özellikten dolayı **bozkır kültürü** gelişmiştir.
- Türk toplulukları **konargöçer** bir yaşam sürmüşlerdir.
- Türkler, yazın su ve otlak alanların bol olduğu yaylaklarda, kışın ise hayvanları için daha elverişli olan kışlaklarda yaşarlardı.
- Türklerin, en önemli geçim kaynağı **hayvancılıktır**.
- Türkler atı evcilleştiren ilk milletlerdendir.
- Türkler dokumacılık, madencilik, ticaret ve tarımla da uğraşmışlardır.

Büyük (Asya) Hun Devleti (MÖ 220- MS216)

- Tarihte kurulan **ilk Türk devletidir**.
 - Başkenti **Ötüken**'dir.
 - Kurucusu **Teoman**'dır.
 - En önemli hükümdarı **Mete Han**'dır. Devlete en parlak dönemini yaşattır.
 - Mete Han orduyu kolay yönetebilmek için **“Onluk sistemi”** getirmişti. (on, yüz, bin şeklinde modern tarzda birlikler)
- Not:** Mete Han'ın tahta çıkış tarihi **Türk Kara Kuvvetleri'nin** kuruluş tarihi kabul edilir (MÖ 209).
- Devlet ikili teşkilat şeklinde yönetilmiştir. Doğuyu asıl hükümdar batıyı **yabgu** unvanıyla kardeşi yönetmiştir.
 - Çinlilerle İpek Yolu'na hakim olmak için mücadele edilmiştir. Çinliler Türk saldırılarına karşı **Çin Seddi'ni** inşa etmişlerdir.
 - Mete Han Çin'i mağlup etmesine rağmen Çin'e yerleşmemiştir çünkü Çin'in nüfusunun fazla olmasından dolayı **Türklerin asimile olup milli kimliklerini kaybedeceklerini düşünmesi** nedeniyle vergiye bağlamıştır.
 - **Oğuz Kağan Destanı** Hunlara aittir. Destanda Oğuz Kağan diye ismi geçen kişi Mete Han'dır.
 - Dünyanın en eski halılarından biri olan **Pazırık Halısı** Hunlara aittir.
 - Taht kavgaları sonucu devlet Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrılmış ve sonra bu iki devlette yıkılmıştır.

Kavimler Göçü (375)

• Çin baskısından dolayı Orta Asya'daki Türkler Kafkaslar üzerinden Avrupa'ya göç etmeye başladılar. Bu göç sırasında önlerinde bulunan Ostrogotlar, Vizigotlar, Vandallar gibi birçok kavim batıya doğru göç edip önünde bulunan kavimlerinde göç etmesine neden oldular.

• Avrupa kavimlerinin yıllarca süren bu yer değiştirme olayı Kavimler Göçü olarak adlandırıldı.

Kavimler Göçü' nün Sonuçları

- İlk Çağ kapandı, Orta Çağ başladı.
- Kavimlerin kaynaşması sonucu yeni milletler (İspanyollar, Fransızlar, Almanlar, İngilizler vb.) ortaya çıktı.
- Günümüzün Avrupa'sının temelleri atıldı.
- Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı olarak ikiye ayrıldı.
- Merkezi krallıklar zayıfladı. **Feodalite (Derebeylik)** sistemi ortaya çıktı.
- Avrupa'da Avrupa Hun Devleti kuruldu.

Avrupa Hun Devleti

- Kavimler Göçü sonrası **Balamir** önderliğinde Macaristan'da kuruldu.
- En önemli hükümdarı **Atilla**'dır.
- Doğu ve Batı Roma üzerine seferler düzenledi.
- Avrupa Hun Devleti sayesinde Türk kültürü Avrupa'ya yayıldı.

I.Kök Türk Devleti (552-630)

- Türk adıyla kurulan ilk Türk devletidir.
- Başkenti Ötüken'dir.
- Kurucusu **Bumin Kağan**'dır.
- En önemli hükümdarı **Mukan Kağan**'dır.
- İkili teşkilat şeklinde ülke yönetilmiş Doğuyu asıl hükümdar batıyı kardeşi **İstemi Yabgu** yönetmiştir.
- **Ergenekon ve Bozkurt Destanı** Köktürklerle aittir.
- Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılan devlet daha sonra yıkılmıştır.
- 50 sene Çin esaretinde yaşayan Türkler **Kürşat ve arkadaşlarının** ayaklanması sonucu bağımsızlık duyguları artmıştır.

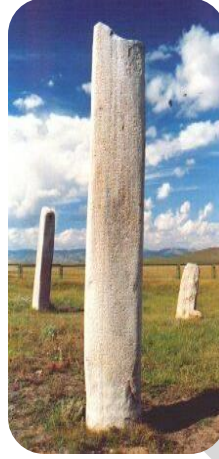

II. Kök Türk (Kutluk) Devleti (682-745)

- Başkenti Ötüken'dir.
- Kurucusu **Kutluk Kağan**'dır.
- En önemli hükümdarı **Bilge Kağan**'dır.
- Karluk, Basmiller ve Uygurlar birleşerek II. Kök Türk Devleti'ni yıkmışlardır.
- Türk tarihini ilk yazılı eserleri olan **Kök Türk Abideleri(Orhun Yazıtları)** bu dönemde yazılmıştır.

Orhun Yazıtları(Kitabeleri, Abideleri)

- Türk tarihinin ve edebiyatının **ilk yazılı belgeleridir**.
- 38 harfli **Kök Türk alfabesi**yle yazılmıştır.
- **Bilge Kağan, Kültiğin ve Vezir Tonyukuk** adına dikilmiştir.
- **Yolluğ Tiğin ve Tonyukuk** tarafından yazılmıştır.
- Günümüzde **Moğolistan** sınırları içerisinde bulunmaktadır.
- Türklerin siyasi, sosyal ve ekonomik yaşayışları, bağımsızlıklarını kazanmak için yaptıkları mücadeleler ve yönetim anlayışları anlatılmıştır.
- Devlet adamları ile halkın karşılıklı görevlerinden, **vatan sevgisinden**, yaşam tarzlarından, sanat anlayışları ve geleneklerinden bahsedilmiştir.

Uygur Devleti (745-840)

- **Yerleşik hayata** geçen ilk Türk devletidir.
- Başkenti **Karabalğasun'dur**.
- Kurucusu **Bilge Kül Kağan'dır**.
- En önemli hükümdarı **Moyençor'dur**.
- **Böğü Kağan** zamanında **Maniheizm** dinini benimsediler.
- Maniheizm et yemeyi ve savaşmayı yasakladığı için savaşçılık özelliklerini kaybettiler.
- Yerleşik hayatla birlikte sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamda değişiklikler meydana geldi.
- Çinlilerden **kağıt ve matbaayı öğrendiler**.

- Tarımla uğraştılar. Saray ve tapınaklar yaparak mimaride ilerlediler.
- 18 harfli tarihte bilinen ikinci Türk alfabesi olan **Uygur Alfabesi'ni** kullanmışlardır.
- **Minyatür(resim)** sanatında ileri gitmişlerdir.
- **Türeyiş ve Göç Destanları** Uygurlara aittir.
- Kırgızlar tarafından yıkılmıştır.

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET

- Hükümdarlar **Han, Hakan, Kağan** gibi unvanlar kullanmıştır.
- **Kut İnancı:** Gök Tanrı'nın devleti yönetme yetkisini hükümdara verildiğine inanılması.
- **Kurultay (Toy, Kengeş) :** Devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı meclis. Meclise hükümdar başkanlık eder son sözü hükümdar söylerdi(Danışma meclisi). Hükümdar olmadığı zaman kurultayı hükümdarın eşi (Hatun) yönetirdi. (Kadına verilen önemi, değeri gösterir.)
- **İkili Teşkilat:** Ülke iki koldan yönetilir Doğu'yu asıl hükümdar Batı'yı Yabgu unvanıyla kardeşi yönetirdi.
- **Töre:** Yazısız hukuk kuralları. Ülke töreye göre yönetilmiştir Hükümdar dahil herkes töreye uymak zorundadır.
- Türkler arasında “ **Gök Tanrı inancı**” yaygındı.
- Türkler ölümden sonraki yaşama inanmışlar ve kıymetli eşyalarıyla birlikte gömülmüşlerdir.

Kurgan: Mezar **Balbal:** Mezar taşı **Yuğ:** Cenaze töreni
Sagu: Ağıt **Uçmağ:** Cennet **Tamu:** Cehennem
Şaman(kam, baksı): Din adamı **Sav:** Atasözü

Turan Taktiği: Hilal Taktiği olarak da bilinen bu savaş yönteminde ordu savaş alanında merkez, sağ ve sol olmak üzere üç kısma ayrılırdı. Önce her üç kısım da düşmana saldırırdı. Sonra merkez kısım kaçır gibi yaparak geri çekilirdi. Daha sonra da sağ ve sol kısımlar düşmanı sararak çember içine alırdı. Bu taktik sayesinde az sayıda askerle çok sayıda düşmanın mağlup edilebilmesi sağlanmıştır.

- Türklerin temel geçim kaynakları hayvancılıktır. Madencilik ve tarımla da uğraşmışlardır.
- Atı evcilleştirmeleri savaşlarda ve göçlerde işlerini kolaylaştırmıştır.
- Konargöçer (göçebe) olarak çadırlarda(otağlarda) yaşamışlardır.
- Türklerde **tek eşlilik** vardı. Kadın hem devlet yönetiminde hem sosyal hayatta önemli bir yere sahipti.
- Sınıf farklılığı ve kölelik yoktu.
- Sosyal devlet anlayışı vardı.
- Türklerde **Ordu-Millet** anlayışı vardı.(Savaş zamanı herkes askerdir.)
- **On İki Hayvanlı Türk Takvimini** oluşturmuş ve kullanmışlardır.

İSLAMİYET'İN DOĞUŞU

İslamiyet Öncesi Arabistan Yarımadasının Durumu

- Siyasi birlik yoktu. Kabileler halinde yaşarlardı.
- Kabileler arası **kan davaları** vardı.
- Putpereslik yaygındı. **Musevilik, Hristiyanlık ve Mecusilik** (ateşe tapma) diğer dinlerdi.
- İnsanlar arasında toplumsal farklılıklar vardı. Kız çocuklarına ve kadınlara değer verilmezdi.
- İçki, kumar gibi kötü alışkanlıklar vardı.

- Tarım ve ticaretle uğraşıp yerleşik hayat sürenlere hadari hayvancılıkla uğraşıp göçebe yaşayanlara bedevi denilmiştir.
- Bu döneme **Cahiliye(Bilgisizlik) Dönemi**'de denilmiştir.
- Şiir, edebiyat ve hitabet gelişmiştir. Beğenilen şiirler Kabe duvarına asılmıştır.

HZ. MUHAMMED (s.a.v) DÖNEMİ

- **Hz. Muhammed (s.a.v.) 20 Nisan 571 tarihinde Mekke'de** dünyaya geldi.
- Babası **Abdullah** annesi **Amine**'dir. Doğmadan babasını 6 yaşında annesini kaybetti. Dedesi **Abdulmuttalip** ile yaşamaya başladı ve 8 yaşında da dedesini kaybettikten sonra amcası **Ebu Talip** ile yaşadı.
- Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olmadan önce çevresindekiler tarafından sevilen ve güvenilen birisiydi. Bu yüzden kendisine **Muhammed-ül Emin (Güvenilir Muhammed)** denilmiştir.
- Ticaretle uğraşan peygamberimiz 25 yaşındayken Hz. Hatice ile evlenmiştir.
- Hz. Muhammed (s.a.v.) hiçbir zaman putlara tapmamıştır.
- Hz. Muhammed (s.a.v.) **610 yılında** Nur Dağı **Hira Mağarasında** Cebrail adlı melek tarafından ilk vahyin gelmesiyle peygamber oldu.
- İlk inananlar **Hz. Hatice, Hz. Ali, Hz. Zeyd ve Hz. Ebubekir**'dir.
- Mekkeli Müslümanların müşriklerin baskısından kurtulmak İslamiyet'i daha rahat yaşamak ve yaymak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç etmesine **hicret** denir.

Muhacir: Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara denir.

Ensar: Mekkeli Müslümanları karşılayıp onlara yardım eden Medineli Müslümanlara denir.

Hicretin Sonuçları

- İslamiyet hızla yayılmıştır.
- Medine’de İslam Devleti kuruldu.
- Müslümanlar Mekkeliler karşısında siyasi güç haline geldi.
- Hz.Ömer döneminde uygulamaya konulan Hicri Takvimin başlangıcı kabul edilmiştir.

Medine Sözleşmesi: Hz. Muhammed Müslüman, Yahudi ve Medineli Putperestleri bir araya getirerek Medine Sözleşmesini yaptı. Bu sözleşme ahlak ve adalet ilkeleri açısından oldukça önemlidir.

Bedir Savaşı (624)

- Mekkeliler ile Müslümanlar arasındaki **ilk savaştır**.
- Müslümanlar savaşı kazandı.
- Savaş sonunda esir olan Mekkeli müşriklerden okuma-yazma bilenler 10 Müslümana okuma yazma öğretmek şartıyla serbest bırakıldı.(İslamiyet’in okuma yazmaya, eğitime verdiği önemi gösterir.)

Uhud Savaşı (625)

- Mekkeli müşriklerle Bedir Savaşı’nın intikamını almak için saldırdı.
- Uhud Dağı’nın etrafına yerleştirilen okçuların savaşı kazandıklarını düşünmesi ve **tepeyi terk etmeleri sonucu** Müslümanlar kaybetti.(Peygamber Efendimizin sözünün önemi anlaşıldı.)
- Peygamberimizin amcası **Hz. Hamza** bu savaşta şehit düştü.

Hendek Savaşı (627)

- Müşriklerin şehre saldıracağı haberi üzerinde şehrin etrafına **hendek(çukur)** kazıldı.

- Mekkeli müşrikler geri çekilmek zorunda kaldı ve Müslümanlar kazandı.

- Bu fikri veren İranlı Müslüman **Selman Farisi**’dir.

Hudeybiye Antlaşması (628)

- Mekkeliler bu antlaşma ile Müslümanları **resmen tanıdılar**.

Mekke’nin Fethi (630)

- Mekkeli müşrikler Hudeybiye Antlaşmasının şartlarını bozmaları üzerine Müslümanlar Mekke’yi fethetti.
- Kabe putlardan temizlendi.
- İslamiyet tüm **Arap Yarımadası’na** yayıldı.

Veda Haccı, Veda Hutbesi

Hz. Muhammed (s.a.v) son haccında Müslümanlara **Veda Hutbesi** ile seslenmiştir. Bu hutbede Cahiliye âdetlerinin kaldırıldığını kesin bir şekilde söylemiştir. Veda Hutbesi’nden sonra vefat etmiştir. (632)

Halife: Hz. Muhammed (s.a.v.)’in vefatından sonra İslam Devleti’nin başına geçen, Müslümanları yöneten, temsil eden kişiye halife denir.

Dört halife şehrin ileri gelenleri tarafından seçimle belirlendiği için bu döneme “**Cumhuriyet Dönemi**” de denilmektedir.

Sırasıyla Dört Halife:

- 1.Hz. Ebubekir
- 2.Hz. Ömer
3. Hz. Osman
4. Hz. Ali

HZ. EBUBEKİR DÖNEMİ (632-634)

- **Hz. Muhammed (s.a.v)** ile olan ilişkilerindeki **sadakatinden** dolayı “**sıddık**” unvanını alan **Hz. Ebu Bekir** ilk halifedir.
- Kur’an-ı Kerim ilk olarak bu dönemde **kitap haline** getirildi. (**Aslının bozulması engellendi.**)
- Yalancı peygamberler ortadan kaldırıldı.
- İslamiyet Arap Yarımadası’nın dışında yayılmaya başladı.

HZ. ÖMER DÖNEMİ (634- 644)

- **Adaletli yönetimiyle** ön plana çıkmıştır.
- Devlette idari teşkilatlanmaya gitmiştir.
- **Divan teşkilatını** kurmuştur.
- Devletin geniş sınırlara ulaşmasından dolayı da illere valiler ve kadılar atamıştır.
- **Hicri takvim** bu dönemde hazırlanmıştır.
- İlk kez İslam devletine ait **düzenli bir ordu** kuruldu.
- Arabistan dışında **Suriye, Filistin, Mısır, İran’ı** fethedip buralarda Müslümanlığın yayılmasını sağlamıştır.
- Türklerle ilk defa **Hz. Ömer Döneminde** komşu olunmuştur.

HZ. OSMAN DÖNEMİ (644-656)

- Kur’an-ı Kerim’i çoğaltarak farklı merkezlere gönderdi. (**İslamiyet’in yayılmasını sağlamak**)
- İlk defa **İslam donanması** hazırlandı ve **Kıbrıs** fethedildi.
- **Kıbrıs, Libya, Tunus ve Horasan** fethedilmiştir.
- Müslümanlar arasında **iç karışıklıklar** başladı.

HZ. ALİ DÖNEMİ (656-661)

- İç karışıklıkların devam ettiği ve bu nedenle fetihlerin durduğu bir dönemdir.
- **Cemel (Deve) olayı** **Hz. Ali** ve **Hz. Ayşe** arasında yaşandı.
- **Hz. Ali** ve Suriye valisi **Muaviye** arasında **Sıffin Savaşı** yapıldı.
- Bu savaşta yenileneceğini anlayan Muaviye halifelik sorununun Hakemler tarafından çözülmesini istedi. **Hz. Ali** bu isteği kabul etti. “**Hakem Olayı**” adı verilen bu gelişmeden sonra Müslümanlar arasında ayrılıklar başladı.
- Karışıklıkların devam etmesi üzerine **Hz. Ali şehit edildi.**
- **Hz. Ali’nin ölümünden sonra halifelik saltanata dönüştü. (Babadan oğula geçti.)**

EMEVİ DEVLETİ DÖNEMİ (661-750)

- Dört Halife Dönemin’den sonra İslam Devleti’nin başına Emeviler geçti.
- **Devletin kurucusu Muaviye’dir.** Devletin merkezi **Şam’a** taşındı.
- İç karışıklıktan dolayı duran fetih hareketleri tekrar başladı.
- **İspanya, Cezayir ve Fas’ın** alınmasıyla İslamiyet buralara yayıldı.
- **İlk İslam parası** ve Arapça resmi dil olarak kabul edildi.
- Emeviler, Arap milliyetçiliği yaparak Arap olmayan Müslümanları Mevali (azatlı köle) olarak gördü ve onlara kötü davrandı. **Bu durum Türklerin ve diğer milletlerin İslamiyet’i uzun süre kabul etmemelerinde etkili olmuş ve İslamiyet’in yayılışı yavaşlamıştır.**
- **Abbasi ailesinin** halifeliği ele geçirmesiyle Emevi Devleti son buldu.
- Abbasilerden kaçan Emevi halifesi İspanya’ya sığındı ve burada **Endülüs Emevi Devleti’ni** kurdu.

- Bu devlet döneminde İspanya’da bilim, sanat, ve kültür alanında önemli çalışmalar yapılarak birçok cami medrese ve kütüphane açıldı.

ABBASİ DEVLETİ DÖNEMİ (950-1258)

- Devletin kurucusu **Ebu’l Abbas Abdullah’tır.**
- Devlete en parlak zamanı **Harun Reşid** dönemidir.
- Başkentleri Bağdat’ı bilim ve kültür merkezi haline getirdiler. Bağdat’ta **Beytül Hikme** adında bir üniversite açıldı.
- Arap milliyetçiliği politikasını uygulamadı. Diğer milletlerin İslamiyet’e girmeleri kolaylaştı.

TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABULÜ

- Türkler **Hz. Ömer** döneminde Müslümanlarla komşu oldu.
- Emevilerin izlediği **Mevali politikasından** dolayı Türkler uzun süre İslamiyet’i kabul etmedi.
- Abbasiler dönemindeki adil ve eşit politikadan dolayı Türkler İslamiyet’e ilgi duymaya başladı.
- Türkler İslamiyet inancına geçmeden önce **Budizm, Şamanizm, Zerdüştlük, Manihaizm, Hristiyanlık** ve **Gök Tanrı** gibi din ve inançları kabul etmişlerdir.

Türklerin İslamiyet’i Kabul Etme Nedenleri

- Türklerdeki Gök Tanrı inancı ile İslamiyet’te ki **Allah inancının** benzerlik göstermesi
- Ölümünden sonraki yaşama her iki inançta da yer alması (Cennet ve cehennem inancı)
- İyilik yapmak, ahlaklı olmak, yardımlaşma duygusunun her iki inançta da olması
- Türklerde ki cihana hakim olma anlayışı İslamiyet’teki **gaza ve cihat** anlayışıyla benzerlik göstermesi.

Talas Savaşı (751)

- **Abbassiler** ve **Çinliler** arasında gerçekleşen bu savaşta Türklerin yardımıyla Abbassiler bu savaşı kazandı.
- Böylece **Orta Asya’daki Çin tehlikesi ortadan kalktı.**
- İslamiyet Orta Asya ve Hindistan’a doğru yayılmaya başladı.
- Türklerin İslamiyet’i kabul etmeleri ile birlikte siyasi sosyal ve kültürel alanlarda değişimler meydana geldi.
- Göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçişler oldu. Dil ve sanat alanında yeni çalışmalar ortaya konuldu.

KARAHANLILAR (840-1212)

- Orta Asya’da kurulan **ilk Türk İslam** devletidir.
- Karluk, Yağma ve Çiğil boylarının bir araya gelmesiyle kurulmuştur.
- Devletin kurucusu **Bilge Kül Kadir Han’dır.**
- Saltuk Buğra Han zamanında İslamiyet devletin resmi dini olarak kabul edildi ve **Saltuk Buğra Han, Abdülkerim** adını aldı.
- Resmi dilleri **Türkçe’dir** ve eserlerini Türkçe basmışlardır. (Milliyetçi bir özelliğe sahiptirler, milli kültürünü korumuş Türkçeyi koruyup geliştirmişlerdir.)
- Türk-İslam tarihindeki ilk medrese, ilk vakıf, ve ilk posta teşkilatını kurdular.
- Ticaretin gelişmesi için **ribat** adı verilen kervansaraylar inşa ettiler.
- Bimarhane denilen hastaneler yaptılar.
- Devlet işlerinin görüşüldüğü yer İslamiyet’in kabulüyle beraber “**divan**” olarak adlandırıldı.

- Edebiyat alanında ilk Türk-İslam eserlerini olan **Kutadgu Bilig**, **Divanı Lügati't- Türk**, **Atabetül Hakayık** ve **Divan'ı Hikmet'i** verdiler.

Divanı Lügati't- Türk

- **Kaşgarlı Mahmut** tarafından yazılmıştır.
- Arapça- Türkçe sözlüktür.
- Türk dilinin zenginliğini göstermek Araplara **Türkçe öğretmek** amacıyla yazılmıştır.
- Kitabın sonunda dönemin Türk dünyasını gösteren bir **harita** yer almıştır.

Kutadgu Bilig

- **Yusuf Has Hacib** tarafından yazılmıştır.
- **Mutluluk veren bilgi** anlamına gelmektedir.
- Hükümdarlara devlet yönetimiyle ilgili bilgi ve öğütler yer alır.

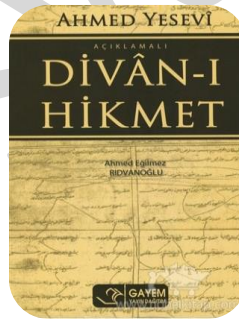

Divan'ı Hikmet

- **Hoca Ahmet Yesevi** tarafından yazılmıştır.
- İslamiyet'i Türklere öğretmen amacıyla yazmıştır.

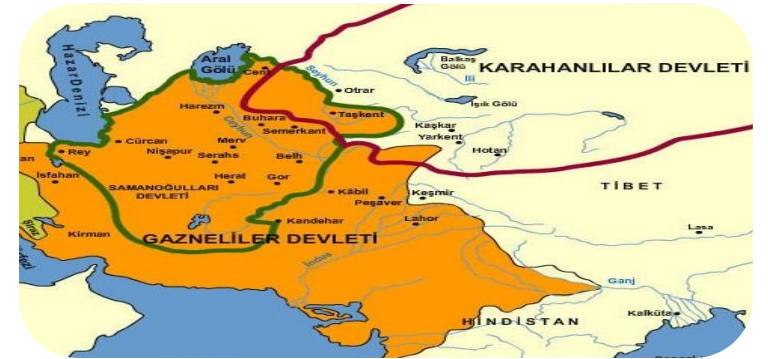
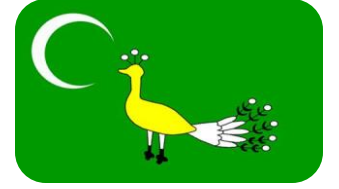
Atabetül Hakayık

- **Edip Ahmet Yükneki** tarafından yazılmıştır.
- Şiirlerle ahlaki öğütler vermek amaçlanmıştır.

GAZNELİLER(969-1187)

- **Alp Tigin** tarafından Afganistan'da yer alan **Gazne** şehrinde kuruldu.
- En önemli hükümdarı **Gazneli Mahmut'tur**.
- Gazneli Mahmut **Hindistan'a 17 sefer** düzenleyerek İslamiyet'in yayılmasını sağladı.
- Gazneli Mahmut Abbasi halifesini Büveyhoğulları Devleti'nin siyasi baskısından kurtardığı için halife Gazneli Mahmut'a "**Sultan**" ünvanını vermiştir.
- Türk tarihinde "**Sultan**" ünvanını kullanan ilk hükümdar **Gazneli Mahmut'tur**.
- Gazneliler bilim ve sanata önem vermişler. Gazne Sarayı'nda 400'den fazla bilim ve sanat adamı yaşamıştır.
- Gazneli Mahmut **Biruni** için "**Sarayımın en kıymetli hazinesi**" ifadesini kullanmıştır.(Bilim insanlarına verilen önemi gösterir.)
- **Gazneliler** bir diğer Türk devleti olan **Büyük Selçuklu Devleti'yle Sultan Mesut** döneminde 1040 yapılan **Dandanakan Savaşı'nı** kaybetmişler ve yıkılış sürecine girmişlerdir ve Gurlular tarafından yıkılmıştır. Bu savaşla Selçuklular kuruluş sürecini tamamlamıştır.

YENİ YURT ANADOLU

Anadolu'nun Yerleşim Yeri Olarak Seçilmesinin Nedenleri

- Topraklarının verimli olmasından dolayı tarım ve hayvancılık yapmaya elverişli olması
- İklim koşullarının yaşam için uygun olması
- Su ve maden kaynaklarının fazla olması
- Ticaret ve göç yolları üzerinde bulunması
- Coğrafi şartların savunmaya uygun olması

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- Oğuzların **Kınık** boyuna mensuptur.
- Selçuklularla Gazneliler arasında **1040** yılındaki **Dandanakan Savaşı** Selçukluların zaferiyle sonuçlandı. Bu zaferin sonucunda Selçuklu Devleti kuruldu.
- Devletin kurucuları Selçuk Bey'in torunları **Tuğrul Bey ve Çağrı Bey'dir.**
- Abbasi halifesini, Şii Büveyhoğulları tehlikesinden koruduğu için Abbasi halifesi, Tuğrul Bey'e "**Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı**" unvanını verdi.
- Tuğrul Bey döneminde Erzurum'un Pasinler Ovası'nda **1048** yılında Bizans ordusu ile **Pasinler Savaşı** yapıldı ve kazanıldı. Bizans ile yapılan ilk savaş ve ilk galibiyettir.
- Tuğrul Bey'in ölümü üzerine Çağrı Bey'in oğlu **Sultan Alparslan** tahta geçti.
- Sultan Alparslan, devlet düzenini sağlar sağlamaz Bizans'ın doğudaki en güçlü kalesi olan Ani Kalesi'ni ele geçirdi (1064).

1071 Malazgirt Savaşı

- Büyük Selçuklu hükümdarı Alparslan ve Bizans İmparatoru Romen Diyojen arasında Muş'un Malazgirt Ovası'nda 26 Ağustos 1071 tarihinde gerçekleşmiştir.

Savaşın Nedeni: Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan tamamen atmak istemesi nedeniyle yapılmıştır.

Sonuçları: Selçuklular savaşı kazandı.

- Savaşta **Hilal (Turan) taktiği** uygulandı.
- Bizans ordusunda askerlik yapan Uz ve Peçenek Türklerinin Büyük Selçuklu Devleti'nin tarafına geçmesi savaşın kazanılmasında etkili olmuştur.
- Romen Diyojen esir alınmıştır.
- **Anadolu'nun kapıları Türklere** açıldı.
- **Anadolu Türk yurdu** olmaya başladı.
- **Türkiye Tarihi** başladı
- Bizans Avrupa'dan yardım istedi ve **Haçlı Seferleri** başladı.
- Anadolu'da Birinci Beylikler Dönemi başladı. **Çaka Beyliği, Saltuklular, Mengücekliler, Danişmentliler, Artuklular** vb. beylikler kuruldu.
- Bizans Devleti'nin Anadolu üzerindeki otoritesi zayıfladı.
- Sultan Alparslan'ın ölümü üzerine **Sultan Melikşah** tahta geçti ve devlete en parlak ve en güçlü dönemini yaşattı.
- Sultan Sencer Dönemi'nde Karahitaylarla yapılan **Katvan Savaşı'nda** yenilen Büyük Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girdi.
- Son hükümdar Sultan Sencer'in 1157'de ölümü ile Büyük Selçuklu Devleti yıkıldı.

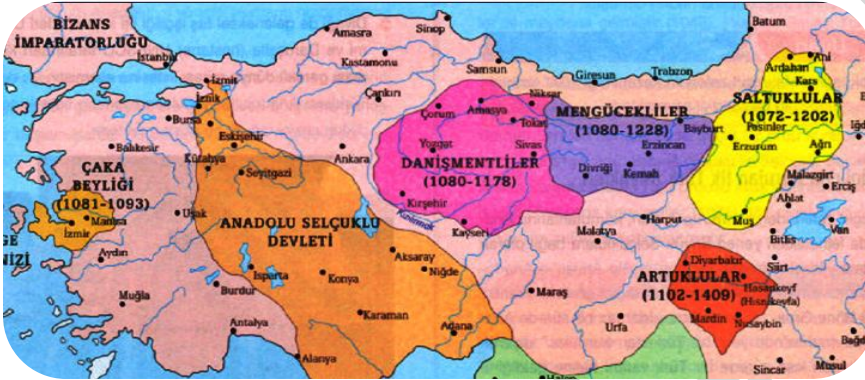

Nizâmülmülk

- Nizâmülmülk, Selçuklu Sultanları Alparslan ve Melikşah Dönemi'nde görev yapmıştır.
- Selçuklu veziri Nizâmülmülk, XI. yüzyılın ikinci yarısında kendi adını taşıyan **Nizamiye Medreseleri**'ni kurmuştur.
- **Siyasetname** adlı eseri yazmıştır.

ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK BEYLİKLERİ

Anadolu'nun fethine katılan beyler, buralarda aldıkları yerlerde birer beylik kurdular. Anadolu'da kurulan ilk Türk Beylikleri'nden olan Saltuklular, Danişmentliler, Mengücekliler, Artuklular ve Çaka Beyliği'dir.

SALTUKLULAR (1072-1202)

- Ebulkasım **Saltuk** tarafından **Erzurum** ve çevresinde kuruldu.
- **Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliğidir.**
- Günümüze kadar gelen Saltuklu eserleri; **Erzurum Kale Camisi**, **Mama Hatun Külliyesi** ve **Emir Saltuk Türbesi**'dir.
- Haçlılar, Ermeniler ve Gürcülerle mücadele etmişlerdir.

DANIŞMENTLİLER (1080-1178)

- **Danişment Ahmet Gazi** tarafından **Sivas**, **Tokat**, **Kayseri**, **Amasya**, **Malatya** ve çevresinde kurulmuştur.
- Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri içerisinde en güçlü beyliktir. Haçlılara karşı mücadele etmişlerdir.
- Tokat Niksar'da bulunan **Yağıbasan Medresesi Anadolu'daki ilk medresedir.**

MENGÜCEKLİLER (1080-1228)

- **Mengücek Gazi** tarafından **Erzincan** ve çevresinde kuruldu.
- **Divriği Ulu Cami** ve Darüşşifası en önemli eserleridir. Sivas Divriği'de bulunan bu tarihî eser **UNESCO** tarafından 1985 yılında **Dünya Miras Listesi**'ne alınmıştır.
- **Divriği Ulu Cami**, Anadolu'daki ilk külliye'dir.
- Gürcü ve Rumlarla mücadele etmişlerdir.

ARTUKLULAR (1102-1409)

- **Artuk Bey** ve oğulları tarafından **Güneydoğu Anadolu'da** kurulmuştur.
- **Hasankeyf**, **Mardin** ve **Harput** olmak üzere üç kola ayrılan beylikten kalan eserler **Malabadi Köprüsü (Diyarbakır)**, **Mardin Hatuniye Medresesi**, **Diyarbakır Ulu Camidir.**
- **Malabadi Köprüsü Anadolu'daki ilk taşkemerli köprü** olma özelliğini taşımaktadır.
- Anadolu'da kurulan beylikler arasında en uzun ömürlü olanıdır.

ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093)

- **Çaka Bey** tarafından **İzmir** ve çevresinde kurulmuştur.
- **Denizcilikle uğraşan ilk Türk beyliğidir.**
- **Çaka Bey'de ilk Türk denizcisidir.**

Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerine önemli katkıları olmuştur.

- Anadolu'yu imar eden beylikler, **Türk İslam kültürünü** Anadolu'ya taşımışlar ve yaptıkları mimari eserlerle Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına katkıda bulunmuşlardır.
- Anadolu'daki küçük yerleşim yerlerini büyük **Türk şehirleri** hâline getirmişlerdir.
- Başta **Bizans** ve **Haçlılar** olmak üzere Türk yurdunu saldırılara karşı korumuşlardır.
- Anadolu'da **Türk-İslam kültürünün** yayılmasını sağladılar.
- Anadolu'daki yerleşim yerlerine **Türkçe** isimler verdiler

TÜRKİYE(ANADOLU) SELÇUKLU DEVLETİ (1077-1308)

- Türkiye Selçuklu Devleti, Malazgirt Savaşı'ndan sonra kurulan Anadolu beyliklerinden birisidir.
- **Kutalmışoğlu Süleyman Şah** (I. Süleyman Şah), 1075'te İznik'i ele geçirdi. 1077 yılında da İznik'i başkent yaparak Türkiye Selçuklu Devleti'ni resmen kurdu.
- Bizans ve Türkiye Selçuklu **1176'da Miryokefalon Savaşı** yapıldı. Miryokefalon Savaşı'nda zafere ulaşan Türklerin Anadolu'daki hâkimiyetleri kesinleşirken Bizans'ın Anadolu'yu alma ümidi sona erdi.
- Bizans'ın savunmaya, Türklerin taarruza geçtiği zaferin ardından Avrupalılar artık **Anadolu'ya Türkiye** demeye başladı.
- Türkiye Selçuklu Devleti, Moğolların baskısından kaçan Türk boylarını Anadolu'ya yerleştirdi. Bu boylara mensup olan **Mevlana, Ahi Evran, Yunus Emre** ve **Hacı Bektaş-ı Veli** gibi kişiler Anadolu'da sosyal, kültürel ve dinî alanda önemli çalışmalar gerçekleştirdi.

- **Alâeddin Keykubat Dönemi'nde**, Celaleddin Harzemşah'ın Türkiye Selçuklu Devleti'ne ait Ahlat'a saldırması üzerine iki Türk hükümdarı karşı karşıya geldi. **Yassı Çemen Savaşı (1230)** sonucunda Celaleddin Harzemşah yenildi. Bir yıl sonra Celaleddin Harzemşah'ın ölümüyle **Harzemşah Devleti yıkıldı ve Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar komşu oldu.**

- Yassı Çemen Savaşı ile oluşan Moğol tehlikesi yeni bir dönemin başlamasına Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar'ın **Kösedağ Savaşı'nda (1243)** karşı karşıya gelmesine neden oldu. Savaşı Moğollar kazandı. Türkiye Selçuklu Devleti yıkılış sürecine girdi, Anadolu'daki siyasi birlik bozuldu ve **İkinci Beylikler Dönemi'ne** girildi.

- Türkiye Selçuklu Devleti döneminde inşa edilen **darüşşifa veya şifahane** olarak bilinen mimari yapılar insanlara sağlık alanında hizmet vermekteydi.

- Türbe ve kümbetler bu dönemde yapılmış önemli mimari eserlerdir. Bu yapılar birer anıt mezardır.

- **Külliye:** Bir caminin etrafında yapılmış medrese, şifahane, kütüphane, türbe, hamam ve imaret gibi değişik amaçlara hizmet eden yapılar topluluğuna külliye adı verilmektedir.

- **Medrese:** O dönemde insanlara eğitim hizmeti vermekteydi. Medreselerde Kur'an-ı Kerim, hadis, kelam ve fıkıh gibi dinî bilimlerin yanında matematik, tıp, felsefe gibi fen ve sosyal bilimler dersleri de okutulurdu. Bu dönemdeki ilk kütüphane Şemseddin Altun Apa tarafından Konya'da yaptırılan medresenin içinde bulunmaktadır.

- **Kervansaray:** Kervanların ticaret yolları üzerinde kurulan konak yeridir. Burada üç gün ücretsiz kalınır, dinlenilirdi aynı zamanda mallar sergileyip satarlardı.

Türbe ve Kümbet: Anıt mezar.

Ahi Teşkilatı: Çeşitli meslek gruplarını bir araya getiren ve bir esnaf teşkilatıdır. **Ahi Evran** ve kurmuş olduğu Ahi Teşkilatı, Anadolu toprakları üzerinde barış ve huzurun tesisinde önemli roller üstlenmiştir.

Anadolu'nun yurt edinilmesinde mutasavvıflar etkili olmuştur. **Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre vb.** sufiler ile **Ahi Evran** ve **Nasreddin Hoca** gibi düşünürler Anadolu Türklüğünün Moğol istilasını nedeniyle zor günler geçirdiği dönemde eserleri ve samimi sohbetleriyle halka yol gösterdiler.

HACLI SEFERLERİ

Türkler, yaptıkları birçok akınla Anadolu'yu kısa süre içerisinde İstanbul Boğazı'na kadar fethetmişti. Bizans İmparatoru Türklerle tek başına mücadele demeyeceğini anlayınca **Papa II. Urban'dan** yardım istemiştir. Bunun üzerine Papa II. Urban Hristiyan dünyasına sefer için çağrıda bulunmuş ve Papa'nın liderliğinde seferler yapılmıştır.

Hristiyanların, Müslümanlar üzerine yaptıkları bu seferlere Haçlı Seferleri denir. Bu seferlere katılan Hristiyanlar, sefere çıkarırken zırhlarına ve kalkanlarına, seferden dönerlerken de sırtlarına kırmızı birer **haç işareti koydukları için** kendilerine “**Haçlı**” denilmiştir.

Haçlı Seferleri 11. Yüzyılın sonlarında başlayıp 13. yüzyıla kadar devam etmiştir. **Toplam sekiz Haçlı Seferi düzenlenmiştir. Bunlardan dördü çok büyük seferdir.**

HAÇLI SEFERLERİNİN NEDENLERİ

DİNİ

- Hz.İsa'nın doğum yeri olan **Kudüs'ün** Müslümanlardan geri alınmak istenmesi.
- Papa'nın sefere katılanlara **cennet vaat etmesi.**
- İslamiyet'in yayılmasını engellemek, **Hristiyanlığı yaymak.**

EKONOMİK

- Dönemin önemli ticaret yolu olan **İpek ve Baharat Yolu'nun** Türk ve Müslüman devletlerin kontrolünde olması.
- Avrupa'da yaşayan halkın ekonomik olarak sıkıntı yaşaması Müslümanların ekonomik olarak iyi durumda olması

SİYASİ

- **Türklerin Anadolu'da ilerlemesini durdurmak.** Türklerin ilerlemesini durdurmak için Bizans'ın Papa ve Avrupa'dan yardım istenilmesi
- Kralların topraklarını genişletme düşüncesi

I. Haçlı Seferi

- Haçlılar; **İznik, Urfa, Kudüs ve Antakya'yı** aldılar.
- Türkiye Selçuklu Devleti de merkezini **Konya'ya** taşıdı.

II. Haçlı Seferi

- I. Haçlı Seferi sonunda alınan **Urfa'nın Müslümanlar tarafından geri alınması** üzerine gerçekleşmiştir.
- Türkiye Selçuklu Devleti, Danışmentlilerin de yardımı ile **Haçlıları Eskişehir yakınlarında yenilgiye uğrattı.**

III. Haçlı Seferi

- Eyyubî Devleti Sultanı **Selahattin Eyyubi'nin Hittin Savaşı'nda** Haçlılardan **Kudüs'ü alması** üzerine gerçekleşmiştir.
- Selçuklu kuvvetleriyle çarpışarak Kudüs'e ilerleyen ağır yenilgilere uğrayan Haçlılar Eyyubilere'de mağlup olup **Kudüs'ü ele geçiremeden geri dönmek** zorunda kaldılar.

IV. Haçlı Seferi

- Müslümanların elinde bulunan Kudüs'ü almak üzere dördüncü kez Haçlı Seferi düzenlendi.
- İstanbul'a gelen **Haçlılar, kenti kuşatıp yağmaladılar.** Bu sefer sonunda Haçlılar, **İstanbul'da Latin İmparatorluğu** kurdular.

HAÇLI SEFERLERİNİN SONUÇLARI

DINI

- Avrupa’da kilisenin ve **din adamlarının vaatlerinin inandırıcı olmadığı** görüldü, kilisenin otoritesi sarsıldı.

SİYASİ

- Seferlere katılan birçok derebeyinin seferler sırasında ölmesi sonucu **derebeylikler zayıfladı.**
- Avrupa'da kralların siyasi olarak kuvvetlenmesini ve **merkezi krallıkların** kurulmasını sağladı.

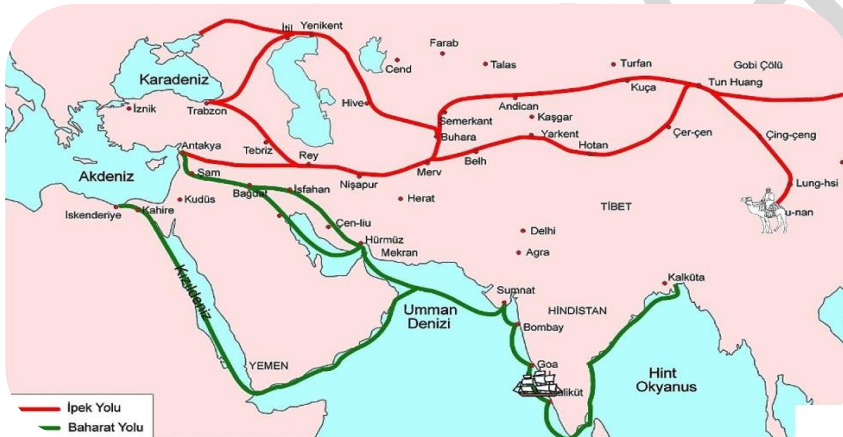
EKONOMİK

- Batılılar tarafından Doğu ticaret yollarının önemini fark edildi.
- **Batı-Doğu ticareti** gelişti.
- Batılıların dış dünya ile ticaret yapan tüccar sınıfı oluşmaya başladı.
- Bu durum Avrupa’da **taşımacılık, gemicilik, bankacılık, sigortacılık vb.** iş alanlarının gelişmesini sağladı.

KÜLTÜREL

- Doğuda icat edilen **Matbaa, kâğıt, pusula ve barut** Avrupa'ya götürüldü.

TARİHÎ TİCARET YOLLARI

İPEK YOLU

- İpek Yolu, Çin'in Xi'an (Şian) kentinden başlayarak Hazar Denizi'nin güneyinden ve kuzeyinden iki kol hâlinde **Avrupa'ya uzanan** tarihî ticaret yoludur.
- Bu ticaret yolu, üzerinde taşınan en değerli ürün ipekten esinlenerek Alman Coğrafyacı Ferdinand von Richthofen tarafından **“İpek Yolu”** olarak adlandırılmıştır.
- Devletler bu ticaret yoluna hakim olmak için birçok **savaş** yapmıştır.
- İpek Yolu'nda yoğun bir şekilde **ipek, deri, porselen, kâğıt, mürekkep, baharat, mücevher** ve **değerli taşlar** taşınmıştır.
- İpek Yolu sayesinde **Doğu ile Batı kültürü** arasında etkileşim olmuştur.
- **Coğrafi keşiflerin yapılmasından sonra** bu ticaret yolu eski önemini kaybetmiştir.

BAHARAT YOLU

- Baharat Yolu, **Hindistan'dan** başlayarak **Avrupa'ya** kadar **uzanan** önemli bir ticaret yoludur.
- **Karabiber, zerdeçal, tarçın, yenibahar, zencefil, nane, kekik kakule, safran, karanfil vb. baharat türleri** Orta Çağ Avrupası'nda da çok önemliydi.
- Hindistan'dan yola çıkarılan bu baharatlar Aden Körfezi ve Basra Körfezi'nden Kızıldeniz'e ve Mısır'a, buradan da gemilerle Avrupa'ya taşınıyordu.
- Mutfaklarda **lezzet, parfümlerde hoş koku, ayinlerde tütsü, eczacılıkta şifa kaynağı** olarak birçok alanda kullanılmıştır.
- **Coğrafi keşiflerin yapılmasından sonra** bu ticaret yolu da İpek Yolu gibi eski önemini kaybetmiştir.